

УДК 14:37

Ємельяненко Г.

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ МЕТОДОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ ЗАСТОСУВАННЯ ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНОЇ ГЕРМЕНЕВТИКИ ДЖОНА МАККУОРРІ В ТРАКТУВАННІ БІБЛІЙНИХ ТЕКСТІВ

У статті розглядається компаративний аналіз методологічних аспектів застосування екзистенціальної герменевтики Дж.Маккуоррі у трактуванні біблійних текстів. Аналізується метод деміфологізації теологічних текстів звернений до екзистенційно-аналітичної проблематики М.Гайдеггера для поновлення сприйняття і розуміння біблійної думки на сьогоднішній день.

Ключові слова: *теологія, екзистенціалізм, Бог, буття, віра, християнство.*

Емельяненко А.

кандидат философских наук, доцент кафедры философии, социально-политических и правовых наук Донбасского государственного педагогического университета

КОМПАРАТИВНЫЙ АНАЛИЗ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИХ АСПЕКТОВ ПРИМЕНЕНИЯ ЭКЗИСТЕНЦИАЛЬНОЙ ГЕРМЕНЕВТИКИ ДЖ.МАККУОРРИ В ТРАКТОВКЕ БИБЛЕЙСКИХ ТЕКСТОВ

В статье рассматривается компаративный анализ методологических аспектов применения экзистенциальной герменевтики Дж.Маккуорри в трактовке библейских текстов. Анализируется метод демифологизации теологических текстов обращённый к экзистенциально-аналитической проблематике М.Хайдеггера для обновления восприятия и понимания библейской мысли на сегодняшний день.

Ключевые слова: *теология, экзистенциализм, Бог, бытие, вера, христианство.*

Yemelyanenko H.

PhD Philosophy, Associate Professor, department of philosophy, social-political and legal studies of Donbass state pedagogical university

COMPARATIVE ANALYSIS OF METHODOLOGICAL ASPECTS APPLICATIONS EXISTENTIAL HERMENEUTICS J.MCQUARRIE IN THE INTERPRETATION OF BIBLICAL TEXTS

In the article is analyzed the comparison of the methodological aspects of the application of existential hermeneutics J.Macquarri in the interpretation of

biblical texts. Is also analyzed the method of demythologizing theological texts which is addressed to the existential-analytical problems of M.Heidegger for the update of the perception and understanding of biblical thoughts nowadays.

The theology of the crisis reveals two fundamental trends in the dialogue with Heidegger. In one of them, presented in the work of R.Bultmana, argues that the explication of faith which provides theology, which combines science and proclamation, based on the philosophy. This "bultmanovskaya" reception of M.Heidegger leaves unsolved the problem of harmonization of scientific and theoretical understanding of philosophy as a science and justifying the basic vision of theology as the science of faith, in which the object of faith is initially disclosed only faith.

J.Macquarrie author widely known in the West monographs "Existentialism," "M.Heidegger", "Religious thought of the twentieth century", "Principles of Christian Theology, ""Reflections on the Most High, ", "New trends of modern theology" and others. According to our contemporaries philosophers George. J.Macquarrie is "the most influential representative of Christian existentialism, which attracted gaydeggerovskuyu philosophical anthropology in Christian theology, J.Macquarrie considered himself as belonging to the line of existential transformation of theology, which was founded by Kierkegaard and Heidegger continued by P.Bultmann. This line of so-called subjective idealist interpretation of religious dogma today confronts the one hand, objective idealist interpretations (J.Moltmann, C.Braaten, B.Panenberg, J.Metz), and on the other - its existential concepts phenomenological understanding (Wei-Shun-Fu, M.Uestpal).

In existential-phenomenological interpretation of theology concept of J.Macquarrie can be defined existential-hermeneutical theology. After all, it is so appreciated by R.Bultmann in the preface to the first edition of the books of George. J.Macquarrie "Existential theology: a comparison of Heidegger and Bultmann" (1955).

Keywords: *theology, existentialism, God, existence, faith, Christianity.*

Постановка проблеми. Дж.Маккуоррі будучи представником протестантської традиції, в осмисленні реалій християнства завжди виходив з сакрального біблійного тексту. Для того щоб зрозуміти роль Біблії в роботах Дж.Маккуоррі слід розглянути його доктрину Священного Писання. Відомо, що сам теолог підходив до сакрального тексту як до «свідчення», де концепція «свідчення» має у нього, як позитивну, так і негативну функцію. Про позитивний компонент свідчить те, що в якості оригінального і законного свідка про самоодкровення Бога, Святе Письмо має це Одкровення своєю підставою, об'єктом і змістом. Це означає, що Бог говорить те, що говорить текст і як оригінал і безпосередній свідок Біблія, самостійне Слово Боже має пріоритет над будь-якими іншими джерелами і в догматики, і в теологічній етики. Все, що написано в Біблії, написано людиною, й тому біблійні тексти історично відносні і підлягають історичному, культурологічному та лінгвістичному вивченню. Але ці тексти набагато

ширше того контексту, до якого належать, оскільки в цьому контексті вони оповідають про щось важливе перевершуючи їх самих, і значення цих текстів знаходиться більше перед ними, ніж позаду них.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням філософсько-релігієзнавчих поглядів Дж.Маккуоррі у певній мірі займалися С.Шевченко, Т.Альтицер, Б.Биховський, А.Залужна, С.Ісаєв, О.Ставцева, Т.Щитцова. На жаль сама площина релігійно-філософських поглядів теолога та сутність його внеску у протестантську теологію й досі залишається малодослідженою у вітчизняній релігієзнавчій літературі, а тому є **актуальною** для аналізу. Усунення цього недоліку й передбачає це наукове дослідження.

Мета й дослідницьке **завдання** автора цієї статті полягає у визначенні сутності релігійних поглядів Дж.Маккуоррі.

Виклад основного матеріалу. Новий поворот у розробці принципів екзистенціальної теології представлений у роботах англіканського богослова Дж.Маккуоррі. «До найбільш корисних сподвижників власних ідей Дж.Маккуоррі відносив і К.Ранера («найбільш проникливого студента М.Гайдеггера»), і К.Барта, і Е.Бруннера, і П.Тілліха, і багатьох інших теологів. Констатував він і те, що завдяки К.Ранеру лідерство в екзистенціалізації теології у другій половині ХХ століття почало належати саме римо-католицьким мислителям. Саме К.Ранеру, на думку Дж.Маккуоррі вдалося напрочуд тонко показати напруженість своєрідної діалектики богослов'я, яка полягає у дихотомії між розумом і вірою, традицією і новизною, авторитетом і свободою» [1, с. 127].

Поставивши перед собою питання: як можлива теологія, - Дж.Маккуоррі спробував розробити екзистенціальну теологію, як особливий варіант філософської. У пошуках філософської підстави свого теологічного методу він звернувся до робіт М.Гайдеггера, оскільки вважав, що гайдеггерівське мислення і поняття представляють основу для життєздатної філософської теології ХХ ст., і надалі будуть корисними для артикуляції та роз'яснення цілісного тіла християнської істини в сучасному світі. Цей діалог триватиме протягом всієї творчості Дж.Маккуоррі і він напише у Лондоні серію робіт «Мислителі ХХ століття», книгу про М.Гайдеггера, буде автором «канонічного» перекладу «Буття і часу» англійською мовою, ряд його робіт присвячені аналізу впливу М.Гайдеггера на теологію ХХ ст., зокрема на богословські побудови Р.Бультмана.

Дж.Маккуоррі пропонує богословам визнати той факт, що протягом всієї історії християнська теологія підпадала під вплив світської філософії. Навіть в Новому Заповіті можна виявити фрагменти створені під впливом гностицизму. Подібний вплив пов'язаний з апологетичними завданнями теології, богослови завжди прагнули до діалогу з сучасною свідомістю, намагалися висловити християнську віру в інтелігібельних поняттях своєї епохи.

Розглядаючи філософію і теологію Дж.Маккуоррі зазначає, що філософія ближче до теології, ніж всі інші науки, на основі віри, яку вона обґрунтовує, теологія роз'яснює взаємозв'язок Бог – людина - світ. Але ж і

філософія впродовж усієї своєї історії займалася тими ж проблемами, не спираючись при цьому на віру. «Особисто свою теологію Дж.Маккуоррі визначав, як дослідження, в якому шляхом участі в відображенні релігійної віри, здійснюється спроба виразити зміст цієї віри найбільш зрозумілою і когерентною, доступною мовою» [1, с. 124]. В історії відносин між філософією і теологією були періоди тяжіння і відштовхування, періоди експансії однієї дисципліни в іншу. Отже, Дж.Маккуоррі вважав, що були підстави сподіватися, що між двома науками можна встановити хороші відносини.

Після гайдеггерівського подолання метафізики страх теологів минулого, що їх богословські системи можуть бути спіймані в «метафізичні мережі», вже не є бар'єром на шляху позитивного відношення до філософії. Дж.Маккуоррі вважає, що теологія багато чого може придбати від зв'язків з екзистенціалізмом і феноменологією. Він не може пройти повз однієї з найвиразніших спроб побудови діалогу філософії і теології представлених в роботах Р.Бультмана. У спеціальному дослідженні, присвяченому порівнянню позицій М.Гайдеггера і Р.Бультмана, він намагався виявити перспективи, які відкриває цей діалог для сучасної теологічної думки, і можливі небезпеки, що підстерігають на подібному шляху. Вже у вступі наголошується, що Р.Бультман не просто прагне викласти християнську думку на мові і в поняттях екзистенціальної аналітики, для нього філософія екзистенції знаходиться в особливих стосунках з теологією, на відміну від взаємодії християнської теології минулих століть з античною та новоєвропейською філософією, яка часто зводилася до запозичення понять і категорій.

Вплив екзистенціалізму на бультманівську теологію не був суто зовнішнім, теологія розуміється Р.Бультманом як прояснення змісту християнської віри і приведення її до усвідомленого знання. Теологія стає свого роду феноменологією віри, за допомогою якої те, що імпліцитно міститься в християнській вірі, може бути представлено в зв'язковій системі думки. При цьому Р.Бультман прагне до інтерпретації віри, як такої, і намагається надати слово Одкровенню.

Звідки ж тоді приходить вплив екзистенціалізму, - і Дж.Маккуоррі відповідає на це питання, аналізуючи онтологічні передумови теології. Будь-яке дослідження має свої передумови, це вірно для теологічного дослідження ці передумови визначають поле дослідження, базові поняття, напрям і навіть в деякому розумінні результат. Як вважає Дж.Маккуоррі, ці передумови є онтологічними, вони виникають в попередньому розумінні буття тих останніх даностей, з якими має справу дослідник. Теолог може запитати: «Що є буття людини в її ставленні до Бога?» і відповідаючи на це питання, для побудови доктрини теолог, зрозуміло, що повинен звернутися до християнського Одкровення.

Р.Бультман інтерпретуючи зміст християнської віри робить паузу, щоб розглянути передумови теологічної думки і для нього ці передумови пояснюються у філософії екзистенціального типу, оскільки тут проблема

буття належить буттю людини, що робить екзистенціалізм не спекулятивною філософією. Він знаходить «правильну» філософію, вважаючи, що філософія, яка аналізує людське розуміння власної екзистенції особливим чином прояснює базові теологічні поняття. За Дж.Бультманом теологія повинна прагнути до звільнення невідповідної термінології, так щоб вона могла бути адресована людській екзистенції, тоді онтологічною подією стає одинична есхатологічна подія Ісуса Христа, яка проривається в людське життя, оновлюючи її в кожен момент. Для Дж.Маккуоррі прагнення теології зосереджені рівним чином на формуванні інтелектуальної обґрунтованої думки покликаної встановити безперервну послідовність між вірою, загальним досвідом людського буття і знаннями.

Підхід Р.Бульмана до Біблії обумовлений питанням, відповідь на яке він прагне знайти – це питання про людську екзистенцію. Безсумнівно, Р.Бульман запитує про Бога, але про Бога у значущій мірі для людини, що екзистує. Можливо, існують глибини божественного буття, по той бік його значущості для нас, але вони недоступні і не відносяться до компетенції теології. Тим самим у екзистенціалістському напрямку в теології центральним стає людина і її буття. Положення Нового Завіту інтерпретуються, як положення значимі для мого існування. Центральне місце людської екзистенції для подібного типу теології Дж.Маккуоррі ілюструє на прикладі бультманівського опису звернення апостола Павла, як входження в нове розуміння себе самого, але Р.Бульман у відповідності зі своєю постановкою питання воліє акцентувати увагу насамперед на новому розумінні людиною її власного існування по відношенню до Бога. Для Дж.Маккуоррі такий спосіб запитування зближує екзистенціальну теологію з антропологією. Але сам Р.Бульман проголошував, що центрованість його теології на питання про людську екзистенцію є результатом наслідування Нового Заповіту, введенням до його мислення було послання апостола Павла до Римлян, в якому апостол починає з опису ситуації людини і співвідносить з нею все своє вчення.

Дж.Маккуоррі зазначає, що початком теології може і не бути питання про наше існування, яке відкрито нам, існують інші питання більш початкові ніж запитування про рішення щодо нашої власної екзистенції. Свою тезу він підтверджує, розглядаючи бультманівську інтерпретацію теології апостола Павла, що представлена як доктрина людини, розуміння людини без віри і опис можливості людського існування у вірі.

Позначивши свою розбіжність з екзистенціалістським напрямком в теології Дж.Маккуоррі звертає увагу на роботи П.Тілліха, де з'єднуються онтологічний і екзистенціальний аспекти. Він зазначає що у П.Тілліха є два шляхи роздуму про Бога: поняття «ультимативної турботи», яке співвідноситься з екзистенційно-аксіологічним аспектом; і поняття підстава буття, підстави сущого, речей всього що є, або буття самого по собі, співвіднесеного з онтологічним аспектом.

Дж.Маккуоррі у статті присвяченій порівняльному аналізу двох періодів філософії М.Гайдеггера, наполягає на єдності гайдеггерівського

мислення, акцентуючи нові моменти, що з'явилися після повороту і значущі для його власних теологічних побудов. В проекті гайдеггерівського філософствування він звертає увагу на поворот від аналітичного мислення «Буття і часу» до «споконвічного», «сутнісному» мисленню пізніх робіт. Пізній М.Гайдеггер говорить про буттєве мислення, як про приналежність буттю, буття закликає людину і відкриває себе, людина ж робить крок назад по той бік області думок і точок зору, в сферу де вона захоплена думкою. Новий сенс набуває в пізніх роботах і гайдеггерівське поняття «світ», що характеризується, як відкритість буття, світ перестає бути інструментальною матрицею ось-буття, але трансцендує його інтереси і відкриває йому себе. У роботах Дж.Маккуоррі поняття «світ» трактується як «буття-в-контексті». Він підкреслює відповідальність людського буття, трактування якого змінюється від інструментальності екзистенціалістського розуміння до ролі «мікрокосму і медіатора», що виникає в пізніх роботах.

Ще одна тема класичного теїзму викликає у Дж.Маккуоррі серйозні сумніви - ідея божественного провидіння і дії Бога у світі. Уявлення про вторинні причини, що діють у світі, що здійснюють божественне управління у формі природного права, у сукупності з випадковими прямими втручаннями видаються йому досить сумнівними у світі сучасної наукової картини світу. Ідея трансцендентного Бога втручається у світ і стає для нас досить чужою, тому Дж.Маккуоррі прагне оновити наше розуміння божественної дії в світі. За його критичною оцінкою класичний теїзм не в змозі побачити Бога, порушеного світом. Дисбаланс спотворює також класичний опис божественних атрибутів, які включають надчуттєве, вічність, досконалість і незмінність. Дж.Маккуоррі намагається, звернути увагу також на їх протилежність у діалектичному теїзмі, де любов повинна бути доповнена стражданням, трансцендентність – іманентністю.

Метод, який формує на цьому шляху Дж.Маккуоррі називається - «екзистенційно-онтологічним», найбільш розгорнута експлікація цього методу представлена в роботі «Принципи християнської теології». «У своїй праці «Принцип християнської теології» (1966 р.), яка принесла йому світову славу, Дж.Маккуоррі і намагається створити вчення про Бога, яке б перетворилось на посередника поміж істиною християнською вірою та сучасним концептуальним полем раціонального мислення. У цій книзі він також намагається гармонізувати екзистенціалізм і ортодоксальну християнську думку і сформулювати вичерпну інтелектуальну апологію християнської віри» [1, с. 125].

Висновки. «Таким чином, Дж.Маккуоррі констатує, що в теології іноді раціональні чинники можуть розширити наше розуміння істинної віри й тому людство ніколи не повинно відмовлятися від ідеалу розумної релігії. Власне тому погляди Дж.Маккуоррі залишаються актуальними в контексті розгляду проблем загальнолюдських цінностей, їх еволюції та зміни пріоритетів. В умовах кризи сучасної християнської культури Дж.Маккуоррі належить чільне місце серед мислителів, які прагнуть не тільки адаптувати

християнство до реальної ситуації сьогодення, але й за його допомогою здійснити ціннісну, духовну реанімацію західного суспільства» [1, с. 130].

Література

1. Ємельяненко Г.Д., Райда К.Ю., Шевченко С.Л., Цінності та постекзистенціалістське мислення. – К.-П.-С.: Вид. ПАРАПАН, 2012. – 150 с.
2. Macquarrie J. An Existential theology: A Comparison of Heidegger and Bultmann. – N.-Y. and Evanston, 1955.
3. Macquarrie J. Twentieth-Century Religious Thought. The Frontiers of Philosophy and Theology, 1900-1960. – New York and Evanston: Harper & Row, Publishers, 1963. – 416 pp.

REFERENCES

1. Emelyanenko G.D., Rajda K.Ju., Shevchenko S.L., Cennosti ta postekzistencialistske mislennya. - K. – P. – S.: Vid. PARAPAN, 2012. -150 s.
2. Macquarrie J. An Existential theology: A Comparison of Heidegger and Bultmann. – N.-Y. and Evanston, 1955.
3. Macquarrie J. Twentieth-Century Religious Thought. The Frontiers of Philosophy and Theology, 1900-1960. – New York and Evanston: Harper & Row, Publishers, 1963. – 416 pp.